

TA' FRANKUNI

Ahna l-Maltin meta ngħidu Frankuni ma nkunux infissru haġ'ohra hliet id-dar jew l-Isptar tal-imġinen, imma Frankuni ma għandha x'taqsam xejn mall-genn. Din il-kelma gejjja mill-Kunjom taljan Franconi, familja għanja u nobbli taljana li kellha hawn Malta wiehed Kavalier li kien jismu Fabrizio Franconi, raġel għaqli, li hadem bosta fuq ix-xwieni ta' l-Ordni bħala fizzjal, bħala kaptan u bħala general tax-xwieni, u mhux darba u tnejn tqagħbad mat-Torok u hareġ rebbieħ.

Meta l-Ordni ddeċieda li għandu jsir il-bini gewwa swar li ġew mibnija mill-inġinier Floriani u jhaddnu wesgħa kbira msejjha "*il piano dei cappuccini*", Franconi haseb biex jibni dar bħal ma kienu għamlu bosta kavalieri u nies oħra, għalhekk fl-24 ta' Jannar tal-1739, talab l-art, li kienet f'dak iż-żmien tingħata b'xejn.

Il-post li ġie lil mogħti, u jinsab imsemmi fid-dokument, kienet l-art bejn il-ġnien tat-teżor u l-imtiehen tal-fundazzjoni ta' Cottoner il-Furjana.

Għall-ewwel kienet dakxejn ta' dar bi ġnien, imma l-Kavalier Franconi, žid il-lum, u žid għada, spiċċa biex għamel villa kbira u sabiħa mdawra bil-gonna. Il-faċċata ewlenija tagħha kienet minn Strada Magazzeni fejn kellha żewġt ibwieb, wiehed kbir sewwa li jati għall-intrata u l-iħor žgħir li jati għal-ġnien! Min-naħa ta' Strada Fosse kellha bieb ieħor li jati għal xaqliba oħra tal-ġnien u t-triq imsejjha San Tommaso kienet tispicċa hdejn biċċa ta' din il-Villa fejn kien hemm bieb li jati għall-mezzanin.

Il-bieb prinċipali kien jati għal gewwa intrata wiesgħa sewwa, b'żewġ turgien wiehed f'kull naħa li jatu għal pjan wiehed. Kien fiha swali u kmamar imxerrdin l'hawn u l'hemm, iżda nieqsa minn dak l-ordni li naraw meta biċċa bini tiġi mtellgħa f'bixla waħda.

Il-gonna ta' madwarha kienu sitta, mifruqin wiehed mill-ieħor: wiehed, li kien jati għas-sur tal-Miratur, kellu gallarija tal-gebel miftuha.

Kien fiha sigar u kannizzata fuq il-kolonna tal-gebel u statwi tal-gebel u għejjun mill-isbah.

Franconi kellu l-permess mill-Kunsill tal-Ordni, li wara mewtu jhalliha fuq l-ewwel ċipp tan-nisel tiegħu u hekk tibqa' tintiret minn ċipp għall-ieħor, u jekk in-nisel tiegħu jintefa' kellha taqa' għand l-Ordni.

Insibu li b'Kuntratt tas-27 ta' Marzu tal-1777 giet mogħ-tija ċens għal ħamsin sena, u targa' fl-14 ta' Frar tal-1787 reġgħet għaddiet bħala ċens għand Liena u Luka Mattei, u fl-aħħar waqgħet f'idejn il-Gvern Inġliż b'kuntratt tat-30 ta' Settembru tas-sena 1802. Minn dak iż-żmien, jew xi ftit wara, ġew magħluqin fiha dawk l-imsieken li kienu morda b'rashom; iżda mita l-għadd ta' dawn kiber sewwa l-post ma kienx aktar iġġodd għalihom, u saret ħafna kitba lill-Gvern mit-tobba ta' dak iż-żmien li fosthom insibu lil Dr. Griscti u lil Dr. Chetcuti.

Fil-Kitba li saret lill-Gvern intqal li l-post kellu bżonn ikun akbar u mibni f'post fejn hemm arja tajba u safja—F'wieħed mir-rapporti semmew il-għolja tas-Samra u f'ieħor biċċa art imsejħa ta' Gandolf. Sal-1852 kienu għadhom ma ħasbuhie x sewwa; nafu biss li dan l-istitut ġie mibni fix-xaqliba ta' Wieden Zita.

Fl-1871 insibu l-Villa Franconi użata bħala Mess tal-Ufficiali Inġliżi u ftit żmien wara ġiet maħtuta u fuq il-post ġew mibnija għoxrin biċċa bini bejn djar u mezzanini u żewġ triqat Strada Prima u Strada Seconda.

Għalkemm il-Villa tal-Kavalier Fabrizio Franconi nħatt-et u xejn ma fadal minnha, ismu mgħawweġ fi Frankuni baqa' jissemma, mhux bħala kaptan tal-baħar u gwerrier, kif insibu fuq il-lapida tiegħu fl-Oratorju ta' San Gwann, imma biex infiehm u l-istitut ta' dawk il-morda msejħin imġienen.

G. D. D.